

Zabawa jako narzędzie budowania wczesnej kompetencji językowej

Anna Parr-Modrzejewska

Zabawa jest podstawową formą aktywności dziecka w przedszkolu, pozwalającą na odtwarzanie, przekształcanie i adaptację starych, ale też tworzenie zupełnie nowych doświadczeń. Dzięki zabawie dzieci przetwarzają otaczającą je rzeczywistość, próbując lepiej zrozumieć rządzące nią zasady, a także kreują własną, magiczną przestrzeń, pełną symbolicznych znaczeń, rozwijając kreatywność i doskonaląc umiejętności poznawcze. W dzisiejszych czasach niestety **zabawa w systemie edukacyjnym systematycznie traci swoją kluczową rolę**, na rzecz nauki i przygotowania do sprawdzianów. Coraz częściej postrzegana jest przez nauczycieli, ale także przez rodziców, jako strata czasu, który dzieci powinny „spędzać nad książkami”. Tymczasem zabawa, szczególnie na początkowym etapie edukacji formalnej, jest niezbędnym elementem funkcjonowania dzieci i podstawowym warunkiem do internalizacji wiedzy i umiejętności. Jak pisze Hews (2007:120), „zabawa jest konieczna dla optymalnego rozwoju dzieci” i przyczynia się znacząco do rozwoju małych uczniów we wszystkich obszarach poznawczych.

Ze względu na kolejne zmiany w organizacji kształcenia w szkole publicznej, od września 2016 r. w polskich zerówkach będą znowu uczyć się dzieci sześciolatnie. Z tego właśnie powodu nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego mocno podkreśla wagę gier

Anna Parr-Modrzejewska

Dr Anna Parr-Modrzejewska jest pracownikiem Instytutu Anglistyki Uniwersytetu Łódzkiego. Jako absolwentka pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej specjalizuje się w badaniach nad nauczaniem języka angielskiego w grupach najmłodszych uczniów. Jest aktywnym nauczycielem wszystkich grup wiekowych od 2001 roku, metodykiem, trenerem, autorem podręczników i egzaminatorem maturalnym.

i zabaw na tym etapie edukacyjnym. Elementy nauki języka angielskiego, wprowadzane obowiązkowo w zakresie rocznego przygotowania przedszkolnego, również podlegają zasadzie nauki przez zabawę. Celem tej fazy kształcenia jest „przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym poprzez budowanie pozytywnej motywacji do nauki języków obcych na dalszych etapach edukacyjnych” (Podst. Prog. 2016).

W co się bawić..? I jak ?!

Chociaż zabawa jest naturalną aktywnością dziecka sześciolatniego, to przełożenie tej umiejętności na grunt uczenia się języka obcego bynajmniej nie jest oczywiste. Potrzebne są **proste techniki i gotowe narzędzia** w formie piosenek, rymowanek, wyliczanek itp., które można zaproponować dzieciom do zabawy językowej. W jaki sposób najlepiej i najłatwiej integrować język angielski z innymi aktywnościami dzieci w zerówce? Jakie praktyczne sposoby pomogą nam wzbogacić codzienną zabawę sześciolatków o elementy językowe tak, żeby się nawet nie zorientowały, że uczą się języka obcego? Żeby odpowiedzieć na te pytania, musimy najpierw zastanowić się, co stanowi istotę zabawy, jakie formy gier są dostępne na tym etapie rozwoju poznawczego i jak wykorzystać każdą z nich jako okazję do „przemycania” elementów językowych w formie dostosowanej do aktualnych zainteresowań dzieci.

Czym właściwie jest zabawa?

Samo pojęcie zabawy jest na tyle szerokie i trudne do określenia, że mimo wielu prób nie udało się stworzyć jednej spójnej definicji tego, powszechnego przecież, zjawiska. Wszystkie zaproponowane rozwiązania łączy jednak zestaw kryteriów, jakie musi spełnić dane zachowanie, żeby można było mówić o nim jako o zabawie (Krasnor i Pepler, 1980). Pierwszym z tych elementów jest *motywacja wewnętrzna* bawiącego się – zabawa nie jest ograniczona zasadami zewnętrznymi czy wymaganiami społecznymi, ale odbywa się bez określonego i z góry założonego celu. Oczywiście jako nauczyciele angielskiego, wprowadzając do toku nauczania elementy zabawy, *mamy* jasno określony cel językowy. Sztuka polega więc na tym, żeby zorganizować dzieciom zabawę, która ich w pełni pochłonie, przy okazji ucząc nowych elementów języka obcego. Zamiast na przykład skupiać uwagę uczniów na powtarzaniu nowego słownictwa, możemy zaproponować

im zabawę, która tylko przy okazji będzie właśnie temu służyła.

Drugim kryterium zabawy jest *umowność* – zachowania „na niby” i używane do zabawy przedmioty mają znaczenie symboliczne. Dzieci w wieku przedszkolnym chętnie angażują się w tego rodzaju udawanie. Dlatego wykorzystanie wszelkiego rodzaju „magicznych” przedmiotów czy „zaklęć” pomoże nam wprowadzić nowe elementy języka angielskiego, budując jednocześnie atmosferę wspólnej zabawy, która sprawia radość uczestnikom, realizując tym samym kolejne kryterium zabawy, czyli *pozytywny efekt*. Ciekawym elementem charakteryzującym zachowania zabawowe dzieci jest *elastyczność* – treść zabawy ulega ciągłym przeobrażeniom w wyniku współpracy bawiących się. Sukces wprowadzanej przez nas zabawy z elementami języka angielskiego najlepiej widać wtedy, kiedy uczniowie kreatywnie ją przekształcają i wykorzystują nowo poznane elementy językowe do innych kontekstów i aktywności. Ostatnią cechą charakteryzującą zabawę jest *bezczelowość* – uczestnicy zabawy zainteresowani są bardziej samym działaniem niż jego (często trudnym do przewidzenia na wstępie) efektem końcowym. Dzieci na lekcjach języka angielskiego mogą wielokrotnie angażować się w zabawę słowne, które z punktu widzenia dziecka nie prowadzą do osiągnięcia korzyści, ale dla nauczyciela są niezmiernie ważnym narzędziem służącym na przykład automatyzacji frazy funkcjonalnej.

Zabawa jest zatem, w swojej istocie, czynnością spontaniczną i nieprzewidywalną. Jako nauczycielom zależy nam jednak, żeby działania zabawowe, chętnie podejmowane przez dzieci, niosły za sobą korzyści językowe. Taki rodzaj zabawy na lekcjach języka angielskiego, określany mianem *zabawy sterowanej* (ang. „guided play”), jest potężnym narzędziem edukacyjnym (Singer, Golinkoff i Hirsh-Pasek, 2006). Zadaniem nauczyciela jest „określenie celów i warunków, w których zabawa będzie optymalnie użyteczną strategią pedagogiczną, wpływającą na wszechstronny rozwój poznawczy dzieci” (Kagan i Lowenstein, 2004:59). Innymi słowy, obserwując działania dzieci, szukajmy okazji do zaproponowania zabawy wprowadzającej elementy języka angielskiego w taki sposób, aby uczniowie skupili się bardziej na treści zadania i jego pozajęzykowych elementach niż na nowym materiale językowym.

Jak się bawić?

W 1560 roku flamandzki artysta Pieter Bruegel namalował obraz *Zabawy dziecięce*, przedstawiający scenę, w której dzieci bawią się na ulicach miasta. Na tym obrazie autor uchwycił osiemdziesiąt różnych zabaw, w które angażują się dzieci w różnym wieku.

Pict. Pieter Bruegel, *Zabawy dziecięce*, 1560 (source: bruegelnow.com)

Niestety, w dzisiejszym świecie dzieci, nawet te najmłodsze, dużo mniej czasu poświęcają zabawie. Ich czas wypełnia nauka i zajęcia dodatkowe, a jeśli nawet angażują się w gry, to są to często gry wirtualne. Dzisiaj trudno byłoby znaleźć ucznia, który zna choćby połowę zabaw z obrazu Bruegla, a właśnie różnorodność gier przyczynia się do wszechstronnego rozwoju umiejętności poznawczych dzieci. Smith (2010) proponuje jedną z wielu typologii zabaw, dzieląc je na:

- **zabawy społeczne** – proste aktywności, w których zabawa polega na wywoływaniu reakcji u innych i naśladownictwie;
- **zabawy sensomotoryczne** – związane z wczesnym okresem rozwoju dziecka, w którym zabawa polega na wielozmysłowym poznawaniu cech przedmiotów;
- **zabawy z przedmiotami** – aktywności polegające na aktywnym manipulowaniu przedmiotami;
- **zabawy językowe** – polegające na manipulowaniu dźwiękami, sylabami i wyrazami;

- **zabawy ruchowe** – obejmujące aktywności wymagające zaangażowania motoryki dużej, takie jak bieganie czy skakanie;
- **zabawy symboliczne** – działania wymagające wykreowania magicznej rzeczywistości, w której akcja toczy się „na niby” a przedmioty zyskują wymiar symboliczny.

Każda z tych zabaw może stanowić doskonały kontekst do wprowadzenia elementów języka angielskiego w grupie przedszkolnej.

W co się bawić na angielskim?

Nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego zaleca wprowadzanie elementów języka angielskiego do codziennego toku zajęć. Jednym ze sposobów takiej integracji jest stosowanie poleceń w języku angielskim w toku różnych aktywności. Doskonale sprawdzają się polecenia powiązane z czynnościami rutynowymi, jak mycie rącek, siadanie na dywanie, otwieranie książeczek, kolorowanie obrazków,

sprzątanie zabawek i tym podobne. Bardzo proste polecenia nauczyciela, sygnalizujące rozpoczęcie aktywności lub ustawiające dzieci do kolejnego zajęcia, można przekazywać w formie zabawy językowej wykorzystującej proste rymowanki:

123 SAY WITH ME!

1, 2, 3...	3, 2, 1...
...play with me	...let's have some fun
...follow me	...catch and run!
...come to me	
...dance/sing with me	3, 1, 2...
...look at me	...false or true?
...make a line in front of me	

Ze względu na zmiany organizacyjne w systemie edukacyjnym, w zerówce dzieci będą się od września uczyły niektórych treści, takich jak znajomość liter czy cyfr w zakresie do dziesięciu, które były jeszcze niedawno realizowane w klasie pierwszej. Zajęcia języka angielskiego mogą wspomagać rozwój umiejętności liczenia w formie zabaw ruchowych, plastycznych czy konstrukcyjnych.

Znakomitym narzędziem do tego rodzaju zabaw mogą być na przykład zestawy kart numerycznych, od 1 do 10, dla każdego ucznia. Przy ich użyciu można bawić się z uczniami wielokrotnie, wykorzystując np. scenariusze zamieszczone obok.

Angielski dla zerówek str.7

Draw and line up!

Nauczyciel pożyczka od jednego lub więcej uczniów (w zależności ilu uczniów jest w grupie) zestaw kart numerycznych tak, aby starczyło dla każdego i żadna nie została. Zadaniem uczniów jest ustawić się w rzędzie (dwurzędzie, trójkach, w zależności od liczby dzieci) według wylosowanego numeru.

How old are you?

Do tej zabawy potrzebna jest miękka piłka – doskonale w tej roli sprawdzi się piłka-maskotka Happy¹. Uczniowie siedzą w kole na dywanie. W środku koła leżą rozrzucone, zakryte karty numeryczne z kilku zestawów. Uczniowie rzucają piłkę/maskotkę do wybranej koleżanki/kolegi, zadając pytanie *How old are you?* Uczeń, który złapie maskotkę, losuje kartę i odpowiada zgodnie z wylosowaną liczbą.

Show on your fingers

Uczniowie siedzą w kole na dywanie. W środku koła leżą rozrzucone, zakryte karty numeryczne z kilku zestawów. Uczniowie po kolei losują kartę i mówią liczbę, a pozostali pokazują ją na palcach.

This number is (green)

Uczniowie siedzą w kole na dywanie. W środku leżą porozrzucane, odkryte karty numeryczne z kilku zestawów. Pierwszy uczeń wybiera w myślach kartę i mówi, jakiego koloru jest podany na niej numer. Uczeń, który zgadnie, zadaje następną zagadkę.

Play bingo

Uczniowie siedzą na dywanie albo przy stolikach. Ze swojego zestawu kart numerycznych wybierają cztery dowolne i układają je odkryte przed sobą. Nauczyciel losuje po kolei karty numeryczne z zestawu kart obrazkowych i prosi dzieci o podanie angielskich nazw wpisanych na ich cyfr. Uczniowie, którzy mają przed sobą kartę z daną cyfrą, odwracają ją. Uczeń, który jako pierwszy zakryje wszystkie cztery karty, wygrywa i przejmuje rolę nauczyciela.

(Jump) so many times

Uczniowie stoją w kole. Po kolei losują z kilku zestawów kart numerycznych po jednej kartce, mówią jaka to cyfra i wydają polecenie dla grupy, np. *Jump seven times, Turn around three times, itp.*

¹ Happy jest jednym z narzędzi dydaktycznych, towarzyszących nowej publikacji *Angielski dla zerówek* (Macmillan 2016)

Play memo

Uczniowie pracują w parach. Na stoliku albo na dywanie każda para układa zakryte karty z obydwu swoich pomieszanych zestawów kart numerycznych. Na zmianę uczniowie odkrywają po dwie karty, nazywają cyfry i zbierają pary. Wygrywa uczeń, który ma więcej par i umie wszystkie nazwać w języku angielskim.

Numbered balloons

Nauczyciel przynosi balony w kolorach, które uczniowie już znają w języku angielskim. Każdy uczeń zwinia jedną kartę numeryczną i wkłada do balonu przed nadmuchianiem. Nauczyciel miesza nadmuchiane balony na dywanie. Uczniowie ustawiają balony w rzędzie. Nauczyciel pisze markerem na balonach kolejne cyfry 1-10. Uczniowie siadają wokół balonów i zadają sobie nawzajem zagadki np. *Zosia, can you see number 3? Yes, green!* Uczeń, który poprawnie odgadnie kolor, zabiera balon i zadaje pytanie następnej osobie. Kiedy wszyscy mają swoje balony, siadają na nich, aż pękną i uwolnią karty. Wygrywa uczeń, który w balonie ma kartę z tym samym numerem co balon. W balonach można też ukryć inne karty obrazkowe i uwalniać je wspólnie jako rodzaj powtórzenia słownictwa.

Zabawy ruchowo-językowe

Kolejną kategorią gier, doskonale nadających się do wprowadzania elementów języka angielskiego, są zabawy ruchowe, angażujące zarówno dużą jak i małą motorykę dzieci. Na lekcji angielskiego korzystamy z tych samych prostych narzędzi, które dzieci doskonale znają i których używają w ciągu dnia. Najpopularniejszym sprzętem do gry jest oczywiście piłka. Zabawy z piłką na lekcji języka angielskiego rozwijają nie tylko umiejętności językowe dzieci, ale wspierają rozwój koordynacji, motoryki, orientacji przestrzennej, a przede wszystkim dostarczają dzieciom pozytywnych emocji. Kilka propozycji takich gier z użyciem piłki-maskotki takiej jak *Happy* przedstawiam poniżej.

Catch and say

Nauczyciel rzuca maskotkę losowo do dzieci w kółku, zadając znane im pytania np. *What's your name? How old are you? How are you?* itp.

Don't catch

Nauczyciel ustala z uczniami „parzący” wyraz, po którym nie wolno złapać maskotki. Uczniowie siedzą w kole i rzucają do siebie

maskotkę, za każdym razem mówiąc wyraz z wybranej kategorii (np. kolory). Uczeń, który złapie piłkę, podaje następny wyraz i rzuca piłką (wyrazy mogą się powtarzać). Kiedy ktoś złapie piłkę rzuconą na „parzący” wyraz (np. *black*), zaczynamy zabawę od nowa z inną kategorią wyrazową.

Hit the target

Nauczyciel układa na podłodze (lub rozwiesza na ścianach) karty obrazkowe z poznanymi wyrazami, w pewnej odległości od siebie. Uczniowie stają w linii naprzeciwko wyrazów, w pewnej odległości. Nauczyciel mówi do pierwszego ucznia *hit the (pen)*, a uczeń próbuje trafić maskotką w daną kartę. Jeśli mu się uda, zabiera kartę i wydaje polecenie kolejnemu uczniowi. Jeśli nie, wraca na koniec kolejki.

Hopscotch

Nauczyciel rozkłada na dywanie karty obrazkowe w kształcie gry w klasy (rozmiar planszy będzie zależał od tego, ile wyrazów w języku obcym poznali dotąd uczniowie). Uczniowie po kolei rzucają *Happiego* na wybraną kartę i skaczą tak, aby do niego dotrzeć. Uwaga: nie wolno skakać na karty, tylko obok nich. W czasie skoków uczeń nazywa po angielsku wszystkie mijane obrazki.

Stepping stones

Zasada podobna jak w grze w klasy, tylko karty porzucane są tym razem losowo na podłodze, na całej długości dywanu. Uczniowie stoją po jednej stronie dywanu, a ich celem jest przejście na drugą stronę. Po kolei rzucają maskotkę na dowolną kartę obrazkową. Muszą tak przejść przez dywan, żeby ją zebrać po drodze. Mogą wykonać tylko 10 kroków. Wszyscy liczą i nazywają po angielsku mijane obrazki.

Zabawy teatralno-językowe

Najbardziej zaawansowane poznawczo gry dziecięce to zabawy symboliczne. Takie kreatywne działania „na niby” pozwalają dzieciom odgrywać sceny realne i magiczne, pobudzając ich wyobraźnię i budując umiejętności postrzegania związków przyczynowo-skutkowych. Te zabawy mają w sobie również bezcenny element interakcji społecznej. Bawiąc się w udawanie z innymi, dzieci negocjują i wchodzą w różne role społeczne, co przygotowuje je do dalszego funkcjonowania w grupie. Opowia-

dania i piosenki odgrywane w formie dramy są bardzo istotnym elementem wczesnej edukacji językowej. Dzięki zaangażowaniu ruchu i naturalnej potrzeby dzieci do odgrywania ról, historyjki wprowadzają jasny kontekst i wzmacniają zarówno umiejętności receptywne dzieci, jak i zapamiętywanie wyrazów i całych prostych fraz językowych. Każda historyjka czy piosenka, stanowiąca materiał edukacyjny na lekcji języka angielskiego, powinna być tak skonstruowana, żeby można było ją odegrać w formie mini dramy. Poprzez wcielanie się w różne role, uczniowie lepiej rozumieją kontekst użycia fraz komunikacyjnych i budują pozytywne skojarzenia z nauką języka angielskiego.

The Spring song

Spring is coming. Spring is coming. (zatocz krąg najpierw prawą, potem lewą ręką)

Wake up, bears! Wake up, frogs! (ukucnij i udawaj, że wybudzasz zwierzęta z zimowego snu)

Hello, butterflies! Hello, ladybirds! (pomachaj w górę najpierw prawą, potem lewą dłonią)

Hello to you. Hello to you. (pomachaj dzieciom jednocześnie obiema dłońmi)

Angielski dla zerówek. Książka Nauczyciela str. 65

www.macmillan.pl/szkolenia/small-talks

Nadrzędnym celem nauki języka angielskiego w zerówce jest tworzenie pozytywnej motywacji do uczenia się języka angielskiego przez zabawę i wplatanie elementów języka do codziennej praktyki edukacyjnej i wychowawczej. Jako nauczycielom zależy nam przecież, żeby wspominając swoją wczesnoszkolną przygodę z językiem angielskim, dzieci miały same pozytywne skojarzenia i z radością i ciekawością wkraczały w kolejny etap nauki w klasie pierwszej.

Bibliografia:

Hewes, J. (2007). „The value of play in early learning: Towards a pedagogy”. [w:] Jambor, T i van Gils, J. (red.) *Several reflections on children's play*. Antwerp-Apeldoorn: Garant.

Jambor, T i van Gils, J. (red.) (2007) *Several reflections on children's play*. Antwerp-Apeldoorn: Garant.

Kagan, S. & Lowenstein, A. (2004). „School readiness and children's play: Contemporary oxymoron or compatible option?” [w:] Zigler, E., Singer, D. i Bishop-Josef, S. (red.), *Children's play: The roots of reading*. Waszyngton: Zero to Three Press.

Krasnor, L., i Pepler, D. (1980). „The study of children's play: Some suggested future directions”. *New Directions for Child Development*, 9, 85–94.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego (2016) Warszawa: MEN.

Singer, D., Golinkoff, R. and Hirsh-Pasek, K. (2006) *Play = Learning: How Play Motivates And Enhances Children's Cognitive And Social-Emotional Growth*. New York: Oxford University Press

Smith, P. (2010) *Children And Play*. Chichester: Wiley-Blackwell.

Zigler, E., Singer, D. i Bishop-Josef, S. (red.) (2004) *Children's play: The roots of reading*. Waszyngton: Zero to Three Press.

Angielski dla zerówek to najnowsza propozycja wydawnictwa Macmillan dla 6-latków. Kurs opublikowany jest w formie zestawu kart pracy. Materiały dla nauczyciela zawierają propozycje różnorodnych, łatwych do przeprowadzenia gier i zabaw w scenariuszu każdej lekcji. Więcej informacji o kursie na www.macmillan.pl